



هنوز خطر ابتلا به سل وجود دارد؟

باکتری مرگبار!



تنوع بیماری‌ها آن قدر زیاد است که اگر یک فرد غیر پزشک بخواهد نام همه بیماری‌ها و علائم آنها را حفظ کند، تقریباً غیر ممکن به نظر می‌رسد. با وجود این نام برخی از بیماری‌ها، بیشتر به گوش افراد خورده که در این میان، می‌توان به سل اشاره کرد. شاید خیلی از افراد تصور کنند امروزه با وجود گسترش شهرنشینی، دیگر خبری از سل نیست در حالی که این باور نادرست است و سل همچنان افراد را به خود مبتلای می‌کند.

دکتر پیمان لسان پزشکی، کارشناس پیشگیری از بیماری‌ها و سرپرست کلینیک مشاوره بیماری‌های رفتاری مرکز بهداشت غرب تهران، نکات مهمی را در این باره می‌گوید.

راه‌های انتقال سل

این بیماری به دو صورت می‌تواند در بدن ایجاد شود. در یکی از انواع بیماری، میکروب سل در بدن وجود دارد ولی تحت کنترل سیستم ایمنی بدن و به صورت غیر فعال است. مورد دیگر ابتلا، درگیر شدن یک یا چند عضو بدن به سل و بروز علائم می‌تواند باشد. سل، بیشتر ریه را درگیر می‌کند. در نتیجه فرد سرفه می‌کند و معمولاً خلط دارد که این خلط در آزمایش مخصوص، با نام خلط مثبت شناخته می‌شود. صحبت کردن، عطسه، تف کردن در محیط و آواز خواندن می‌تواند سبب انتشار ذرات عفونی در هوا شود. دو عامل مهم برای انتقال بیماری وجود دارد، یکی میزان غلظت ذرات عفونی در هواست و دیگری طول مدتی که فرد سالم در هوای آلوده تنفس می‌کند. برای انتقال بیماری، بیش از ۱۰ ساعت زندگی مشترک در هفته زیر یک سقف لازم است، همچنین احتمال ابتلا در محل کار وجود دارد. سل از طریق غذا، آب، تماس جنسی، تزریق خون و نیش حشرات منتقل نمی‌شود و با وجود این که میکروب آن در آب دهان وجود دارد، از طریق دهان به دهان یا از قاشق، منتقل نمی‌شود. فقط یک نوع سل به نام سل گاوی، می‌تواند از طریق شیر آلوده به انسان منتقل شود که باعث بزرگ شدن غدد لنفاوی و عفونی شدن گردن خواهد شد. این سل، سیستم گوارشی را درگیر می‌کند و باعث بروز سل شکمی می‌شود.

دلایل افزایش ابتلا

فقر، اختلاف شدید طبقاتی، غفلت از بیماری، تشابه علائم با آلرژی و عفونت سینوس و تشخیص اشتباه، تغییرات جمعیتی مهاجرت، افزایش جمعیت، حاشیه‌نشینی، زندگی کارگران ساختمانی در محیط نامناسب، افزایش ابتلا به اچ.آی.وی و... عواملی هستند که در افزایش موارد ابتلا به سل نقش دارند. سازمان بهداشت جهانی در سال ۱۹۹۱، این بیماری را یک اورژانس عفونی اعلام کرد. به همین دلیل، بیماری سل زیر نظر سیستم بهداشتی، تشخیص داده می‌شود و به صورت کوتاه مدت همراه با نظارت مستقیم، تحت درمان قرار می‌گیرد.

آمارها چه می‌گویند؟

بیماری سل، یک بیماری عفونی با عامل شناخته شده است که از حدود ۷۰ سال پیش، اصول درمانی آن مشخص شد. گرچه سال‌های زیادی از ابتلای اولین موارد بیماری می‌گذرد ولی همچنان تعداد زیادی از افراد در سراسر جهان به سل مبتلا می‌شوند. متأسفانه هنوز بخشی از موارد ابتلا در نقاط مختلف جهان از جمله ایران، تشخیص داده نمی‌شوند و تحت درمان قرار نمی‌گیرند. به دلیل این کاستی‌ها و همچنین افزایش موارد ابتلای همزمان سل با ویروس اچ.آی.وی، زمینه پیدایش سل‌های مقاوم به درمان با چند دارو، فراهم شده است. از همین رو، تعداد آنتی‌بیوتیک‌های مخصوص درمان سل، افزایش یافته که هزینه زیادی را به همراه دارد. حدود یک سوم جمعیت جهان به میکروب سل آلوده هستند ولی هنوز بیمار نشده‌اند. حدود ده میلیون نفر در هر سال، سل فعال یعنی همراه با علائم می‌گیرند که ۱/۵ میلیون نفر می‌میرند. حدود ۷۵ درصد موارد ابتلا در سنین ۱۵ تا ۴۵ سال است که گروه فعال اقتصادی به حساب می‌آیند. افراد بزرگسالی که به سل مبتلا می‌شوند، حدود سه تا چهار ماه قادر به کار نیستند به همین دلیل حدود ۳۰ درصد درآمد سالانه خانواده از دست می‌رود. چنانچه فرد شاغل بمیرد، حدود ۱۵ درصد درآمد خانواده به صورت یکجا از بین می‌رود. سل، می‌تواند ضربه اقتصادی بزرگی به جامعه و خانواده وارد کند. معمولاً فرد مبتلا به سل، طرد می‌شود و همین مساله زمینه ترک تحصیل کودکان و نوجوانان مبتلا را فراهم می‌کند. این بیماری با انگ اجتماعی همراه است و فردی که به آن مبتلا می‌شود فشار روانی شدیدی را تحمل می‌کند.

تشخیص چگونه است؟

برخی افراد به دلیل داشتن سرفه طولانی مدت، خودشان به مراکز بهداشت مراجعه می‌کنند و تست خلط می‌دهند. اما موارد دیگری وجود دارند که به صورت فعال توسط مراکز بهداشت مورد بررسی و غربالگری قرار می‌گیرند. برای مثال، افرادی که در تماس با بیمار مبتلا به سل ریوی خلط مثبت بوده‌اند، جمعیت‌های متراکم در زندان‌ها، بازپروزی، بهزیستی، مراکز نگهداری از افراد دارای معلولیت، آسایشگاه سالمندان، اردوگاه‌ها و کلینیک‌های درمان بیماران اچ.آی.وی مورد غربالگری قرار می‌گیرند.

تشخیص در سه نوبت مبتنی بر نمونه‌گیری خلط است و بیمار باید در مراجعه اول نمونه خلط خود را تحویل بدهد و در روز بعد یک بار قبل از صبحانه به صورت ناشتا و یک بار هم بعد از صبحانه دو نمونه مجزا خلط جمع کند. در مواردی که فرد در نقاط صعب‌العبور زندگی کند یا بیمار مبتلا به اچ.آی.وی که همکاری نمی‌کند، مجبور به گرفتن دو نمونه خلط در همان روز مراجعه هستیم. بررسی بیمار و آزمایش خلط برای تشخیص سل، یک کار کاملاً تخصصی است و باید حتماً مراکز بهداشت انجام شود. تشخیص، تمام عکس‌های رادیولوژی، آزمایش، دارو، درمان و... همگی به صورت رایگان در مراکز بهداشت انجام می‌شوند. درمان سل با توجه به نوع آن حداقل شش ماه تا دو سال زمان می‌برد و پس از درمان، احتمال عود همان میکروب یا احتمال بروز یک میکروب جدید همراه با میکروب قدیمی وجود دارد.

علائم سل را بشناسید

ریه، بیش از سایر قسمت‌های بدن درگیر میکروب سل می‌شود، ولی با این حال، احتمال بروز سل خارج ریوی نیز وجود دارد. به عنوان مثال، غدد لنفاوی، پرده دور ریه، استخوان و مفاصل، مجاری ادراری و تناسلی، پرده مغزی، روده و... می‌توانند به میکروب سل مبتلا شوند، اما احتمال بروز سل خارج ریوی کم است. چنانچه سرفه به مدت دو هفته پایدار باشد باید احتمال ابتلا به سل بررسی شود. وجود خلط همراه با سرفه را نباید نادیده گرفت. آن دسته از افرادی که سابقه تماس با بیمار خلط مثبت را دارند (به ویژه کودکان و نوجوانان)، باید مورد بررسی قرار بگیرند. مبتلایان معمولاً علائمی چون تب، کاهش اشتها، کاهش وزن، بی‌حالی، تعریق عصر و شبانه، خستگی زودرس و ضعف را دارند. در سل‌های خارج ریوی با توجه به عضو درگیر، علائمی می‌توانند متفاوت باشند. برای مثال، بزرگ شدن و خروج چرک از غدد لنفاوی، درد تورم در مفصل، تغییر شکل و زاویه دار شدن ستون فقرات، سردرد، تب، استفراغ و سفتی گردن می‌توانند از علائم ابتلا به سل در قسمت‌های مختلف بدن باشند. در صورت ابتلای ناحیه تناسلی خانم‌ها به سل، بروز نازایی دور از انتظار نیست و پس از گرفتن عکس رنگی از رحم و تخمدان، خانم‌ها برای بررسی سل دستگاه تناسلی به مراکز بهداشتی ارجاع داده می‌شوند.